

As practice shows, the processes of globalization and social transformations in the modern era have increased the priority of environmental issues and actualized the issues of environmental policy at the state level.

References:

1. The Man and the Biosphere (MAB). URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/programa-lyudina-i-biosfera>
2. World Network of Biosphere Reserves. URL : <https://en.unesco.org/biosphere/wnbr>
3. Johannesburg Declaration on Sustainable Development, A/CONF.199/20, Chapter I, Resolution 1, Annex. URL : <http://www.un-documents.net/jburgdec.htm>
4. UN Biodiversity Conference (CBD COP 15) (Part 1) URL: <https://sdg.iisd.org/events/2020-un-biodiversity-conference>

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ

Янковська Л.В.

lubayank@gmail.com

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Although there is a general understanding in Ukraine of the goals and objectives of environmental education and its importance for the country's sustainable development, there is no separate subject called "Ecology" in secondary schools. In the Biology and Ecology course, the distribution of hours between biological and environmental topics is not proportional, with only 20% of class time allocated to ecology. The complication of the relationship between humans and nature has led to the emergence of a number of applied environmental areas, which are much larger than in the classical bioecology block. Over the past decades, about 90 areas (sections and subsections) have been formed, and students receive rather superficial knowledge about them.

Key words: *environmental education, environmental education, environmental culture, environmental awareness, secondary school.*

Світовий досвід переконує, що стан збереження навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів, ефективність виробництва перебувають у прямій залежності від розвитку освіти, вдосконалення нових освітніх технологій та підвищення екологічного освітнього рівня населення [1]. Тобто вагомість екологічних знань, що є фундаментом для формування екологічної свідомості та культури населення, не викликають сумніву.

Відповідно до Концепції екологічної освіти України, екологічне навчання і виховання повинні охоплювати всі вікові, професійні та соціальні версти населення, і ґрунтуватися на таких принципах:

- системність і безперервність, що забезпечують умови формування екологічної культури між окремими ланками освіти, єдність формальної і неформальної освіти;
- орієнтацію на ідею цілісності природи;
- міждисциплінарний підхід до формування екологічного мислення, що передбачає логічне поєднання й поглиблення системних природних знань;
- взаємозв'язок краєзнавства, національного і глобального мислення, що сприяє поглибленому розумінню екологічних проблем на різних рівнях;
- конкретність та об'єктивність знань, умінь і навичок тощо [2].

Екологічна освіта і виховання мають розпочинатись з раннього дитячого віку і обов'язково супроводжуватись екологопросвітницькою роботою з батьками, із максимально можливим залученням їх до еколого-виховних заходів, що організуються у дитсадках, а потім у школах, оскільки часто виникає дисонанс між тим, чого навчають вихователі та вчителі, і екологічно безграмотною поведінкою батьків.

Попри те, що у цілому в Україні є розуміння цілей і завдань екологічної освіти, важливості її для сталого розвитку держави, проте у загальноосвітніх школах немає окремого предмету «Екологія», навіть «Уроки для стійкого розвитку», які були вдалим експериментом і викликали значний інтерес у школярів різного віку, перестали проводитись, що викликає деяке розчарування. Звісно, можна апелювати до того, що реалізація цілей і завдань екологічної освіти відбувається на міжпредметній основі, адже наскрізна змістова лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток» націлена на формування в учнів екологічної культури, соціальної активності, відповідальності і готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля та сталого (збалансованого) розвитку суспільства і передбачена при вивченні усіх дисциплін, як природничого, так і гуманітарного циклу. І це дуже добре, адже на доцільності міжпредметних координацій та інтеграції екологічних знань наполягають провідні педагоги, зокрема американські спеціалісти в галузі екологічної освіти, які підкреслюють, що міжпредметний підхід, передбачає взаємну узгодженість змісту і методів розкриття законів, принципів і способів оптимальної взаємодії суспільства з природою на всіх рівнях екологічних знань [6].

Проте варто зважити на реалії навчання. Наприклад, у підручниках географії питання, що стосуються охорони довкілля, знаходяться, як правило, в кінці параграфа, вчителі часто не встигають приділити їм належної уваги, а подекуди (за браком часу) пропонують учням на самостійне опрацювання, тому у підростаючого покоління формується хибне уявлення про «другорядність» екологічних проблем.

У курсі «Біологія і екологія» розподіл годин між темами біологічного та екологічного змісту зовсім не пропорційний. Так, на тему 7. «Екологія» виділяється орієнтовно 15 год., тему 8. «Сталий розвиток та раціональне природокористування» – 13 год. Тоді як, загалом, на курс «Біологія і екологія» передбачено 70 год. у 10 класі та 70 год. – у 11 класі [3]. Це означає, що лише 20% аудиторного часу відведено на екологію, що нівелює вагомість даної дисципліни. Безперечно, що при вивченні біології піднімається багато питань, що є базовими для розуміння екологічних процесів та закономірностей, але це здебільшого знання біоекологічного змісту. Тоді як ускладнення взаємостосунків людини і природи зумовило появу низки прикладних екологічних напрямків, яких значно більше, ніж у блоці класичної біоекології. Сучасна наука екологія має складну і розгалужену структуру. Впродовж останніх десятиліть сформувалися близько 90 напрямків (розділів і підрозділів), що є галузями людської діяльності, де тривають процеси екологізації, і про них учні отримують досить поверхові знання.

Таким чином, вважаючи пріоритетним екологічне навчання і виховання як шлях до формування екологічної культури та свідомості населення, варто ввести окремий предмет «Екологія» у школі, продовжуючи при цьому реалізацію наскрізної змістової лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» на міжпредметній основі.

Використовувати передові зарубіжні напрацювання у методиці екологічної освіти. Зокрема, зважаючи на позитивний досвід проведення «Уроків для стійкого розвитку» [5], апробованих в Україні, робити акцент на практичній складовій навчання, застосовувати діяльнісний підхід, інтерактивний формат роботи на заняттях, спрямовувати учнів до самоаудиту поведінки у навколишньому середовищі та використання природних ресурсів тощо. Така методика, як доводять відгуки вчителів і батьків, є ефективною, оскільки згуртовує дітей, спонукає до самостійної творчої діяльності, до спостереження за власною поведінкою в довкіллі, а також поведінкою своїх рідних та близьких з подальшим її коригуванням. Реалізація заходів з енергозбереження та економного використання води,

за свідченням директорів (у рамках «Уроків для стійкого розвитку»), давала можливість освітнім закладам економити значні кошти і спрямовувати їх на потреби школи.

Важлива роль належить також позакласній роботі, у тому числі проведені «тижнів екології», у тому числі екологічних акцій, вікторин, круглих столів, конференцій тощо.

Необхідна також активна участь учнівської молоді у конкурсних проектах на зразок обласного еколого-краєзнавчого проекту «Твій рідний край» (у Тернопільській області) [8], у рамках якого школярі залучаються до еколого-дослідницької діяльності, намагаючись зробити хоча б невеликий внесок у покращення стану довкілля свого села чи громади.

Література:

1. Іванова Т. Екологічна освіта як базова складова екологічної політики держави. URL: [file:///C:/Users/VIP/Downloads/alexi,+%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.PDF%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/VIP/Downloads/alexi,+%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.PDF%20(1).pdf)
2. Про концепцію екологічної освіти в Україні. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=01E1O32CC0>.
3. Біологія і екологія. 10-11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти, 2017. 15 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
4. Географія. 6 – 9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти, 2022. 77 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf>
5. Методичний посібник для вчителів з навчального курсу за вибором для учнів 9 (10) класу загальноосвітніх навчальних закладів. Уроки для сталого розвитку/ О. І. Пометун, Л.М. Пилипчатіна, І.М. Сущенко. К.: Видавничий дім «Освіта». 2011. 101 с.
6. Організація освіти у зарубіжних країнах. URL: <https://ua.kursoviks.com.ua/organizaciya-ekologichnoi-osviti>
7. Царик Л.П., Царик П.Л., Вітенко І.М., Екологія, 10 кл. Рівень стандарту. Видавництво: Генеза.
8. Вітенко І., Янковська Л., Царик Л. Обласний еколого-краєзнавчий проект «Твій рідний край»: історія та сучасні досягнення. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2018. Вип. 1 (44). С. 4-8.

ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧИХ ЗНАТЬ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ

Білецька Г.А., Ярошик О.В.

biletska_galina2017@ukr.net, yaroshikk2803@gmail.com

Хмельницький національний університет

The necessity of cultivating regional knowledge during biology and ecology classes is substantiated. Recommendations for the development of regional knowledge while studying the educational subject «Biology and Ecology, Grades 10-11» are proposed.

Key words: *biology, ecology, regional education.*